

Utazás Budapest körül

Írja: Szigethy Endre

Kejcsy Áronka

BUDAPEST ÉLELMISZERKERESKEDELMÉT alaposan megbolygatták a mostani napok eseményei. A közönség a háborús izgalmak hatására vásárolni kezdte az élelmiszereket és a nagy kereslet érezte hatását a piacon. Érthető, ha a kereskedők közül néhányan megpróbálták kihasználni a helyzetet és alaposan feleségítették az árakat, amelyeket a Községi Élelmiszerüzem tartalékjai akasztottak meg emelkedésükben. Különösen a zsír és szalonnaárak terén mutatkoztak a visszás jelenségek s néhány nem éppen fajmagyar hentest és mészárosot a bíróságok alaposan elítéltek. Azok a háziasszonyok pedig, akik megtöltötték az éléskamrákat az drágán vásárolt zsírral és az egyéb élelmiszerekkel, most bánják sietségüket és «előrelátásukat».

*

KÉTSZAZ EVVEL ezelőtt a török hódoltság alól felszabadult Pesten és Budán szintén ellenőrizték a húsarát. Sokkal szigorúbban, mint most. A szabad áralkulás ebben az időben nálunk még ismeretlen volt. A liberális gazdasági rend fokozatos kialakulásával erősödött meg az a rendszer, amelyben a kereslet és kínálat törvényei szabadabban érvényesülhettek. A régi Pest-Budán a húsarák megszabásánál a kamara, később pedig a vármegye szava döntött. A vármegye meghallgatta a mészároscehet és a budai és pesti magisztrátust, mint a fogyasztók képviselőjét, de a tanácsok után ő maga döntötte el az árakat. A vármegye három fokozatot állított fel. A legdrágább húst Buda és Pest szabad királyi városokban árulták; a Tabánban, Ráckeven, Szentendrén, Óbudán és Vácott már olcsóbb áron mérték a húst, míg

a többi mezővárosban és falukban még olcsóbban. A legnagyobb húsfogyasztók Pesten és Budán a császári hivatalnokok, katonasztek, katonák és vendéglősök és azok a tehetős polgárok voltak, akik sem marhát, sem sertést nem tartottak. Legtöbb polgárnak azonban volt szarvasmarhája, sertése és juha s ezeket közös legelőn legeltették. Pest-Budán a szép, nagyszarvú, szürkésfehér magyar marhát vágták legszívesebben. A disznók közül a vöröszőrű, finomhúsú, de kevés zsírú szalontai disznót és a bakonyi disznók húsát fogyasztották leginkább. A sertéshúst azonban nem kedvelték annyira, mint ma, inkább a szalonnáját szerették. A juhhús főleg a szegényebb néposztály eledele volt. A 1730-as években a marhahús különböző fajtáját nem különböztették meg s egy áron mérték az elejét, a hátulját és a vesepecsenyéjét. A hizlatt marha ismeretlen fogalom volt.

*

A HUSARUSITAS ebben az időben a mészárosok monopóliuma. Érthető tehát, ha a vármegye hivatalos árai körül állandóan harcok voltak. A mészárosok megfenyegették a hatóságot, hogy bezárják a vágószékeket, viszont a hatóság bírsággal, a vágási monopólium elvonásával igyekezett hatni a mészárosokra. A vármegye és a mészárosceh között a magisztrátus igyekezett közvetíteni. Próbavágást rendeztetett, hogy megállapítsa, melyik oldalon az igazság. A Rákóczi-korabeli szabadságharc idején az ide-oda hullámozó seregek bizony megapasztották a gulyákat, a juhnyájukat s ilyenkor felszökött a hús ára. A kamarainspektor például 1691-ben elrendelte, hogy a budai és pesti mészárosok csak juh-

Budán meg Pesten csak a sovány, elcsigázott állatokat mérték ki. De a hús ára még 1701-ben is fél dénárral alacsonyabb, mint Győrött. Amint a politikai viszonyok rendeződnek, a húsárak lassanként kiegyenlítődnek. 1714-ben a mészároscéh Pesten egy krajcárral akarta emelni a hús árát, a városi tanács azonban válasziratában kifejtette, hogy «nincs itt az ideje a húsárak emelésének, sőt inkább le kellene szállítani az árakat. Ha pedig a mesterek ugyanúgy értik mesterségüket, mint mások, ugyanúgy kell érteniök a vételhez és az eladáshoz is. A tekintetes vármegyét pedig nem lehet arra kötelezni, hogy a mészárosmesterek ajtaja elé hajtsa a marhát.»

A MAI HÁZIASSZONYOKAT talán érdekelni fogja, ha néhány irányarat közlünk. A kétszáz év előtti árakat átszámítva mai pénzegységre és kilóra. 1724-ben a vármegye a pesti húsárakat így állapította meg: Egy kiló marhahús 30 fillér, juhhús 22.3 fillér, szopósbárány húsa április végéig 37.5 fillér, ettől kezdve Szent János ünnepeig 30 fillér. Ettől az időtől kezdve 22 fillér. A borjúhús ára 44.5 fillér, a disznóhús ára 30 fillér. A szalonna ára 50 fillér fontonként. A zsír fontja 84 fillér, egy kisebb bárány darabja 3 pengő 77 fillér. Pulykakakas 5 pengő 44 fillér, indiai jérce 2 pengő. Egy közönséges lúd 1 pengő 50 fillér, egy hizott kappan 1 pengő 25 fillér, egy tyúk vagy kakas 62 fillér, egy kisebb tyúk vagy jérce 25 fillér.

EZ A KIS VISSZAPILLANTÁS a kétszáz év előtti árharcra érdekesen mutatja be azt az érdekküzdelmet, amely akkoriban éppúgy folyt, mint ma a különböző rétegek között. A kereskedők éppúgy igyekeztek többet keresni, mint ma, a fogyasztók pedig éppúgy szerettek volna olcsó áruhoz jutni, mint manapság. A hatóságoknak abban az időben nagy szerepük volt és az árak kialakításában a legerélyesebb eszközöktől sem riadtak vissza. Értelhető, hogy most, amikor a liberális szabadgazdálkodási rendszer helyébe itt is, ott is új módszerek életbeléptetésével kísérleteznek, a hatóságok árszabályzó szerepe, mint most a Községi Élelmiszerüzemé, ismét fontosabbá válik. Ebből is lehet látni, hogy nincs új dolog a nap alatt.

húst árulhatnak, a marhahús árusítását csak két hétig engedélyezte, a sertéshús árusítását pedig teljesen betiltotta. 1696-ban a marhahús fontját 8 dénárral mérték. Később megszorodott az állatállomány és a kamarai igazgatóság elrendelte, hogy Budán sem szabad többet kérni 7 dénárnál. Kilört a nagy zúgolódás a mészárosok közt, de amint híre járt, hogy a kremsmünsteri mészárosok akarnak letelepedni Budán, a budai mészárosok maguk ajánlkoztak, hogy hajlandók egy krajcárral olcsóbban adni a marhahús fontját, mint a győri és komáromi mészárosok. Egy év múlva a húsárak a vidéken is lemorzsolódtak és az inspektorátus elrendelte, hogy 5 dénár legyen a marhahús fontja. A mészárosok ismét mozogni kezdtek, tiltakoztak. 1698-ban a kamarai felügyelőség egy albizottságot bízott meg a húsárak megállapításával. Ez a bizottság rendkívül szigorú árszabást adott ki. A mészárosok kijelentették: inkább sztrájkba lépnek, beszüntetik a húsárusítást és kiéheztetik a várost, de ilyen alacsony áron nem mérnek. A kamarai felügyelőség azonban nem enged. Megparancsolja a magisztrátusnak, hogy az engedetlen mészárosokat fogassa el és addig tartsa őket lömlőben, míg meg nem ígérik, hogy a rendeletnek engedelmeskednek. Megparancsolja a komisszió, hogy a hűség megszüntetésére a mészárosok ökrei közül annyit válogasson ki a tanács, amennyire szükség van és a mészároslegényekkel mérse ki. Ha a mészároslegények nem engedelmeskednének, veresse őket vasra. Egyúttal utasítást kapott a városi tanács, hogy a mészároscéh tagjaitól vegye el a húskimérés jogát s minden más polgári foglalkozástól tiltsa el őket. Budán becsukták a mészárszékeket, a lakosság nem eszik húst. A városi tanács megpróbálja kibékíteni a komissziót és 1698-ban sikerül is próbavágást elrendeltetni. A próbavágás meg is történt. Az akkori árelemző bizottság megállapította, hogy a 90 forinton vásárolt három ökör a komisszió árai szerint 70 forint és fél krajcáron értékesíthető, vagyis kimérés esetén 19 forint 25 és fél krajcárt vesztenének a mészárosok az üzleten. Nincs mit tenni, a komisszió kénytelen felemelni a húsárakat és ezzel szent a béke.

AZ ÁRAKAT azonban nem lehet megrögzíteni. Az árak hullámanak, mint az élet. A hús árát 1689-ben 5 és fél dénárra emelik. 1700-ban a városi tanácsot kötelezik a hús ellenőrzésére, a mészárosokat rászorítják arra, hogy saját költségükön vágóhidakat építsenek és feloszlatták az úgynevezett kompániákat. A kompániák afféle kartelek voltak. A mészárosok összeálltak megvásároltatták a jóminőségű marhákat, azokat továbbadták s

Ősz a Városligetben. (Korschelt Miklós felvétele.)